

JAARGANG 4 | DEC 2008
DRIEMAANDELIJKE UITGAVE

NIEUWSBRIEF VAN DE VRIENDEN VAN HET LEUVENS STADSARCHIEF

Itinera Nova: Nieuwe wegen voor de Leuvense schepenbank

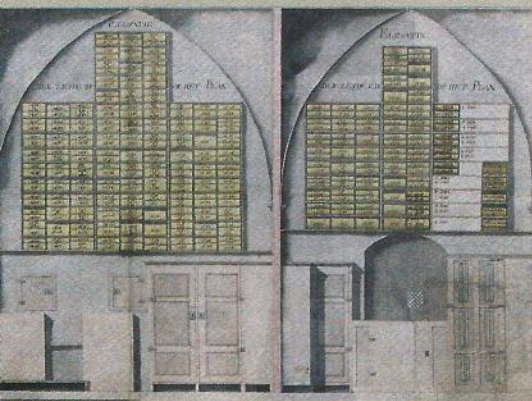
Reeds meer dan een decennium loopt de stadsarchivaris rond met een droom, die ze in de derde nieuwsbrief van 2005 ook te kennen gaf: een digitale ontsluiting voor de registers van de vrijwillige rechtspraak van de Leuvense schepenbank. In het voorjaar van dit jaar nam deze droom de concrete vormen aan van een plan, dat in juni in een stroomversnelling geraakte. Daarom stellen we u graag de ontwikkelingen van de voorbije maanden voor.

Dankzij het nieuwe Cultureel-Erfgoeddecreet is het voor de eerste maal mogelijk voor een publieksrechterlijk archief, zoals het Stadsarchief, om een subsidie bij de Vlaamse Gemeenschap aan te vragen. Wij hebben van die gelegenheid gebruik gemaakt en op 15 oktober een subsidieaanvraag voor een ontwikkelingsgericht project ingediend onder de naam *Itinera Nova. Nieuwe Wegen naar de Digitale Ontsluiting van Archiefbronnen*. Het project bestaat uit drie luiken: digitalisering, ontsluiting en publiekswerking. Op elk van deze drie vlakken wil het project een meerwaarde en een vernieuwing betekenen voor de Vlaamse archiefsector in zijn geheel. Het project gaat van start op 1 maart 2009 en loopt tot augustus 2012.

In de eerste plaats zullen alle schepenregisters (ca. 475 000 folia) ingescand worden door een gespecialiseerde firma. De Stad Leuven heeft zich geëngageerd om op een termijn van tien jaar de kosten die dat met zich meebrengt, voor haar rekening te nemen. Op basis van deze ervaring zullen wij samen met het expertisecentrum e-DAVID van het Stadsarchief Antwerpen voor de Vlaamse archiefsector een handleiding opstellen voor digitalisering van handschriften.

Voor het tweede luik, de ontsluiting, zal op drie niveaus gewerkt worden. Hiervoor wordt een volledig nieuw werkinstrument op maat ontwikkeld door het *Institut für Historisch-Kulturwissenschaftliche Informationsverarbeitung* van de Universiteit van Keulen. Vooreerst zullen de digitale beelden op het internet doorzocht en doorbladerd kunnen worden. Op dit eerste niveau zal men in de registers kunnen zoeken op jaartal, folio-nummer, inventarisnummer en schrijfkamer.

Het tweede ontsluitingsniveau betreft de basisontsluiting. Er wordt een index samengesteld met daarin voor elke akte een aantal basisgegevens: de aktesoort, de plaats in het register, persoonsnamen, plaatsnamen, enzovoort. Vernieuwend is dat elk woord in de index gekoppeld wordt aan de fysieke plaats ervan op het digitale beeld. Met andere woorden: het gezochte woord zal terug te vinden zijn in de index, maar in een venster daarnaast ook onmiddellijk oplichten op het digitale beeld van de akte. Zo blijft de band tussen het beeld van het origineel en de gevraagde gegevens bewaard. Uiteraard wordt deze databank ook doorzoekbaar gemaakt en op de speciaal daarvoor ontwikkelde website aangeboden. >>

I N H O U D

De Leuvense Schepenbank	1
Vrijwilligers aan het woord	2
Rubriek: Uit goede bron	4
Rubriek: Collectie in de kijker	6
Activiteiten van Salsa! vzw	8

>> De diepteontsluiting tenslotte vormt het sluitstuk van het hele ontsluitingsverhaal. In de schepenbankregisters is een schat aan waardevolle en unieke informatie terug te vinden. Daarom willen we de onderzoeker de kans bieden om de beperkte zoekmogelijkheden in de basisselectie van de indexeerder te overstijgen. Wij vinden het dan ook opportuun om, op zijn minst voor de atypische, Middelnederlandse akten, een stap verder te gaan en een volledige transcriptie aan te bieden. Dit tot stand brengen, vormt een ambitieuze onderneming en – de omvang van de schepenregisters indachtig – een titanenwerk, maar het stadsarchief wil deze uitdaging graag aangaan.

De manier waarop we deze diepteontsluiting willen realiseren, brengt ons bij het laatste luik van ons project: de publiekswerking. We willen rond dit project een vrijwilligersgemeenschap creëren, die actief meewerkt aan de ontsluiting van de Leuvense schepenbankregisters. Iedereen zal kunnen bijdragen aan de diepteontsluiting in de vorm van een transcriptie. Deze inbreng kan plaats- en tijdonafhankelijk gebeuren, aangezien iedereen die over een internetverbinding beschikt zijn transcriptie kan insturen. Controle en kwaliteit kunnen dankzij registratie van de vrijwillige medewerkers gewaarborgd blijven. Om deze werkwijze te stimuleren, worden zowel binnen het stadsarchief als op het internet cursussen paleografie en eigenheden van de Leuvense schepenbank aangeboden aan alle geïnteresseerde vrijwilligers.

Ondanks de financiële besparing van het werken met vrijwilligers, zal dit project ook met een hoog kostenplaatje gepaard gaan. Drie jaar geleden hoopte het stadsarchief nog op een 'welbedoende mecenas'. Zoals gezegd, rekenen we nu op de Vlaamse Gemeenschap. Dat is echter niet de enige financier. De Stad Leuven heeft zich geëngageerd om niet alleen de digitaliseringskosten op zich te nemen, maar ook te investeren in een deel van de projectkosten, de personeelskosten (na de eerste drie projectjaren) en de benodigde ICT. Daarnaast heeft ook CERA Foundation, dat maatschappelijke projecten steunt, zich bereid verklaard om fors mee te investeren in de ontwikkeling van het beoogde ontsluitingsinstrument.

Tijdens de werkbezoeken ter voorbereiding van dit project in Vlaanderen, Nederland en Duitsland, kregen we erg veel bijval voor onze ideeën. We zijn er dan ook van overtuigd dat deze vernieuwende kijk op indexerend, ontsluiting en vrijwilligerswerking het Leuvense Stadsarchief op de kaart zal zetten, ook op internationaal vlak. Daarom zijn er in de volgende jaren een aantal colloquia gepland voor de archiefsector en willen we zelf aan een aantal buitenlandse congressen deelnemen om het project naambekendheid te bezorgen.

Begin november 2009 komen we naar buiten met de eerste resultaten van dit project. Op dat moment moeten de eerste scans raadpleegbaar zijn op de website. In het kader van het feestjaar 2009 rond Rogier van der Weyden zijn bovendien een aantal publieksacties gepland rond de Leuvense schepenbank.

Voor het eerst, na zoveel jaar van plannen maken, komen de mogelijkheden om 'iets met de schepenbank te doen' eindelijk binnen handbereik. Als onze Vlaamse minister van Cultuur even enthousiast is als de mensen die ons bij de ontwikkeling van dit project geadviseerd hebben, dan kan de droom van onze stadsarchivaris stilaan realiteit worden en kan het stadsarchief met zijn schepenbank nieuwe, internationale wegen inslaan.

INGE MORIS

Vrijwilligers

Tijdens de rondleiding die het Stadsarchief begin dit jaar voor de Salsa-leden organiseerde, werd gezocht naar extra mankracht voor het schonen en herverpakken van het modern archief. Het vrijwilligersteam dat door deze oproep ontstond is nu goed een half jaar aan de slag, hoog tijd dus voor een evaluatie.

Paul Biva, Agnes Elsen, Florent Stillart, Hilda Van Nieuwerburgh en Herman Verbruggen werden in de vorige nieuwsbrief al kort voorgesteld. Op maandagnamiddag sijn ze een voor een binnen. Ontspannen plukken ze een van de klaargelegde dossiers van tafel. Anders dan tijdens de eerste sessies hebben ze nu nog slechts een half oog nodig om op basis van hetgeen op de kaft geschreven staat uit te maken om wat voor dossier het gaat.

Wat houdt vrijwilligerswerk concreet in? Uit de periode tussen 1830 en 1976 worden om en bij de dertigduizend dossiers van de Leuvense stedelijke administratie bewaard. De bewarings-toestand van dit onderdeel van het archief laat echter te wensen over. Allereerst dienen de dossiers geschoond te worden. Generaties van stadsambtenaren lieten immense hoeveelheden paperclips, kopspelden, nietjes en andere, erg schadelijke kantoormaterialen achter in de dossiers. Vele documenten vertonen dan ook ernstige schade door het roestende metaal. Al dit metaal moet uit de dossiers verwijderd worden.

Het tweede probleem betreft de bewaring van de dossiers. Deze worden bewaard in archiefdozen waarvan de afmetingen niet overeenstemmen met de afmetingen waarop een moderne archiefruimte wordt ingericht. Hierdoor gaat veel ruimte tussen de rekken verloren. Bovendien zijn deze dozen erg schadelijk voor het papier. De dossiers moeten dus herverpakt worden in nieuwe, zuurvrije archiefdozen. Dit is lastiger dan op het eerste gezicht lijkt: deze dozen passen dan wel perfect in de rekken, maar de dossiers zijn vaak enkele centimeters te groot en dienen dus bijgesneden te worden. Toch is er niemand die hierover klaagt. Wat blijft is de inhoud van de dossiers, die van zeer uiteenlopende aard kan zijn: stadspersoneel, kermis-sen, instandhoudingswerken aan stadsgebouwen,...

Ondertussen werden om en bij de 1500 dossiers geschoond, bovenop de dossiers die het archiefpersoneel op andere dagen

aan het woord

tussen het andere werk door behandelt. Volgens schattingen dienen nog ongeveer 10 000 andere langs de schoningstafel te passeren alvorens zij hun definitieve plaats in het archiefdepot krijgen.

Wie zijn nu onze vrijwilligers en wat dreef hen om bij ons te komen werken? Zowel Florent Stillaert, bankbediende op rust als Herman Verbruggen, gepensioneerd verpleegkundige, zochten naar een interessante en zinvolle bezigheid voor de extra vrije tijd die pensionering met zich brengt. Voor Herman maakte de rondleiding van vorig jaar al duidelijk dat het archief alles behalve een *stofferige* papierstock is. Alhoewel het archief voor hem onbekend terrein was, werd hij al in 2005 lid van *Salsa!* Zijn interesse voor de Leuvense geschiedenis begon met het lezen van de roman *De schreeuw van Katelijne* van de Leuvense schrijfster Maria Jacques. Hierop voortbordurend ging hij steeds meer informatie zoeken over het verleden van de stad. Bij de vijfenzeventigste verjaardag van de Universitaire Ziekenhuizen werkte hij mee aan de projecten over de oude ziekenhuissites in de binnenstad. Later nog volgde hij de basiscursus voor toeristische gidsen van Toerisme Vlaanderen. Als vrijwilliger actief betrokken raken bij het Leuvense Stadsarchief was voor Herman dan ook een uitgelezen kans om het verleden van de stad verder te leren kennen.

Ook Florent is uitermate geboeid door de Leuvense geschiedenis, dat bewijst zijn verzameling oude postkaarten, boeken en enkele schilderijen, waarover hij met veel enthousiasme kan vertellen. Toen hij de oproep in *Salsa!.doc* las 'wist hij meteen dat dit het zou worden'.

Aan de schoningstafel passeren wekelijks dossiers de revue die op de een of andere manier in het oog springen, daar is iedereen het over eens. Wanneer opmerkelijke stukken opduiken wordt dit spontaan gedeeld met de anderen. Wanneer fragmenten worden voorgelezen is het dikwijls lachen met het nu oubollig klinkende taalgebruik. Ook zorgen brieven die aan de burgemeester en het college werden geschreven en die soms bol staan van de overbodige en foutief geformuleerde beleefdheidsformules voor de nodige hilariteit.

Vaak duiken speciale onderwerpen op. Zo

herinnert Herman zich een bundel over Leuvenaars die tijdens de Tweede Wereldoorlog verplicht tewerkgesteld werden in Duitsland, of de dossiers over de vele naoorlogse herstellingswerken in de stad... Florent was erg verbaasd over het gebruik van papier met dikke rouwranden bij het overlijden van een lid van de koninklijke familie.

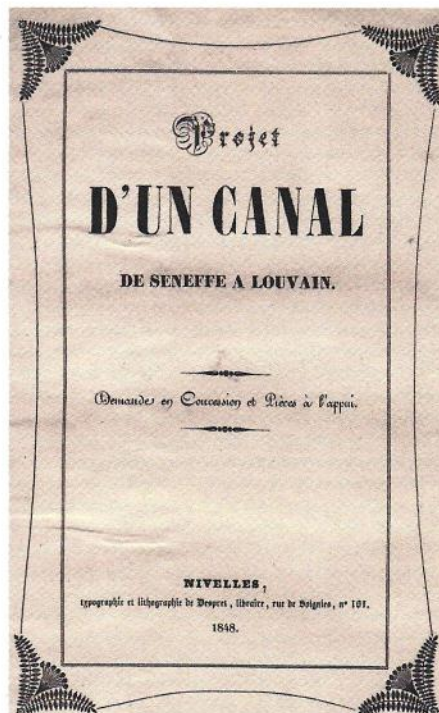
Gevraagd naar concrete voorbeelden van wat totnogtoe is bijgebleven, zijn dat voor Florent vooral dossiers met betrekking tot de evolutie van het stadsbeeld. Zo vond hij plannen van het verdwenen schuttershuis aan de Handbogenhof en bleek nog een ander dossier foto's van de voormalige toegang tot het Tempelhof in de Diestestraat te bevatten.

Voor Herman hebben vooral de dossiers met betrekking tot de Vaart een bijzondere aantrekkingskracht. Als inwoner van Wijgmaal maakt de Vaart haast deel uit van zijn dagelijks leven. Ontelbare stukken die handelen over schijnbaar kleine administratieve aangelegenheden, omtrent de infrastructuur en de bedrijven langs de Vaart verruimen alleszins zijn kennis en voorstellingsvermogen van het verleden ervan.

Door wekelijks een namiddag te komen schonen, valt het de vrijwilligers op dat het Stadsarchief vaak betrokken is bij initiatieven die door de Stad Leuven worden opgezet om het cultureel-historisch erfgoed te belichten; veel meer dan op het eerste gezicht lijkt. Het vrijwilligerswerk blijkt dus ideaal om de bekende clichés die over de archiefsector bestaan te ontcrachten. Van een *saaie, stoffige bedoe-*ning zullen onze vrijwilligers niet spreken. Herman ondervond zo dat de vaste medewerkers van het archief een dynamisch gegeven maken en dat ze in niets lijken op tijdloze bureelmannetjes en -vrouwjes die stilletjes door onoverzichtelijke bergen papier schuifelen.

Tot slot nog dit: toen een van de vrijwilligers onlangs thuis bezig was met het opruimen van allerhande persoonlijke papieren, ontstond de spontane neiging om alle documenten te ontdoen van nietjes en paperclips. Ook vrijwilligerswerk kan dus soms leiden tot beroepsmissvorming.

ELKE ABBELOOS

Uit goede bron

Leuvense slagers van toen en nu

In de leeszaal werd een gedeelte van de tentoonstelling 'Vlees in de Stad' (CAG) hernomen, waarin de werking en de evolutie van het Leuvense vleesbevoorradings-systeem uitgebreid aan bod kwam. De buitenramen van het archief werden opgesmukt met raamstickers van Leuvense slagers en hun winkels van vroeger en nu.

Voor de selectie van de op de binnenkoer van Tweebonnen tentoongestelde beelden werd uitgebreid beroep gedaan op de fotocollectie van het Stadsarchief. Van zowel de kleinere spekwinkeltjes als van de deftige charcutiers zijn er mooie foto's bewaard. Maar ook het archief van de milieuvergunningen werd uitgebreid onderzocht om de geschiedenis van de Leuvense slagerijen te kunnen achterhalen. Dat leverde eveneens een aantal interessante inzichten op, die we de Salsa!-nieuwsbieflezers niet willen onthouden.

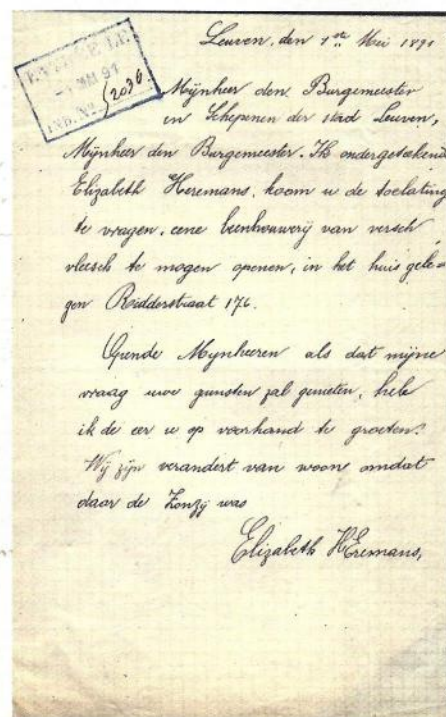
De regelgeving met betrekking tot de vestiging van gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen was gebaseerd op het decreet van 10 oktober 1810 *relatif aux manufactures qui répandent une odeur insalubre et incommode*. Dit decreet voorzorg dat een hele reeks van bedrijvigheden in de stad slechts kon plaatsvinden indien de overheid voorafgaandelijk toelating had verleend. Industriële activiteiten werden in drie klassen opgedeeld, afhankelijk van de veronderstelde geurhinder die zij bij de omwonenden zouden teweeg brengen. De toelating voor de oprichting werd

Tot de Leuvense hoogtepunten van de derde editie van de Week van de Smaak behoorde een bijzondere samenwerking tussen het Stadsarchief, stadskok Jeroen Meus en acht Leuvense slagerijen. Terwijl de productkennis van de slagers en de culinaire creativiteit van de stadskok uitmondde in een nieuwe Leuvense paté, zorgde het archief voor de historische achtergrond met een tentoonstelling in en buiten het archief. De inspanningen hebben gerendeerd. Niet alleen genereerde de tentoonstelling veel bekijks, ook bleek de Leuvense ambitie om de titel van Stad van de Smaak 2009 te verwerven ingelost te worden. Op zondag 23 november, de slotdag van de derde Week van de Smaak, mocht een delegatie uit Leuven op het stadhuis van Lier de titel in ontvangst gaan nemen uit handen van cultuurminister Bert Anicaux en Liers burgemeester, Marleen Vanderpoorten.

respectievelijk door de Raad van State, de *préfet* of de *sous-préfet* gegeven. Voor de beschrijving van klasse 1 en 2 werd toen het onderzoek *de commodo et incommode* ingevoerd: een openbaar onderzoek dat de gemeentelijke overheid diende uit te voeren en waarbij omwonenden bezwaren konden kenbaar maken.

Het Koninklijk Besluit van 31 januari 1824 handhaafde de indeling van industriële bedrijven in drie klassen, doch het *commodo et incommode*-onderzoek diende voortaan ook voor de bedrijven van klasse 3 te worden uitgevoerd. De toelating moest respectievelijk aangevraagd worden bij de regering, de provinciale en de gemeentelijke overheid. Het KB van 12 november 1849 moderniseerde de vorige regelingen en beschermde ook gedeeltelijk de arbeiders. Het doel van de exploitatie diende vanaf nu te worden gepreciseerd evenals de gebruikte *procédés* en de omvang van de verwachte productie. Een plan van inplanting van het bedrijf en van de binneninrichting diende de vraag te vergezellen. Van de vraag en de bezwaren die er eventueel tegen in werden gebracht, werd een proces-verbaal opgesteld.

Het KB van 1863 zorgde voor een vereenvoudiging door het aantal klassen opnieuw terug te brengen tot twee. De Bestendige Deputatie verleende toelating voor de bedrijven van de eerste klasse; het College van burgemeester en schepenen oordeelde over de bedrijven van tweede klasse. Het onderzoek de *com-*

modo et incommode werd voor beide klassen uitgevoerd door het College van burgemeester en schepenen. Ook de elementen waarover de aanvraag informatie diende te bevatten, waren afhankelijk van het type. In 1886 en 1887 werd bij KB bepaald dat bepaalde bedrijven het aantal tewerkgestelde arbeiders moesten opgeven. Het algemeen reglement op de arbeidsbescherming (A.R.A.B.) van 11 februari 1946 bevestigde deze procedure. Bij de staatshervorming in de jaren 80 van de twintigste eeuw werd de bevoegd-

heid inzake gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen toegewezen aan de gewesten.

Het Stadsarchief van Leuven beschikt over een zeer grote verzameling milieuvergunningen voor de negentiende en twintigste eeuw. Voor wat de Leuvense vleesindustrie betreft, werden milieuvergunningen aangevraagd voor de verkoop, de beenhouwerij, charcuterie, opslagplaatsen voor vlees, penserie, rokerij en triperie (verkoop van orgaanvlees). De sector verkoop komt het vroegst en ook meest voor. Vanaf 1849 werd immers de verkoop van vlees in zelfstandige winkels goedgekeurd. Daarvoor mocht men alleen maar vlees kopen in één van de twee vleeshallen: de kleine vleeshal in de Parijsstraat en de grote vleeshal op de hoek van de Kalvermarkt (Mathieu de Layensplein) en de Mechelsestraat. De eerste beenhouwerij kwam er pas in 1882, de eerste charcuterie in 1867 en de eerste triperie in 1887.

In de Leuvense vleesindustrie kan men bijna spreken van beenhouwersdynastieën. Zo opende Alfons Boon tussen 1885 en 1889 maar liefst vijf vleeswinkels in de stad. Ook andere families baatten verschillende Leuvense slagerijen uit. De gebroeders Paul, Pieter en Theodoor Rummens hadden in 1849 elk hun eigen vleeswinkel in de stad. In 1850 begon Jan Rummens met twee winkels en opende Paul Rummens er een vierde. Alles bij elkaar waren tussen 1849 en 1909 veertien leden van de familie Rummens actief in de vleesver-

koop. Heel wat vleeswinkels waren gelegen in de traditionele handelsstraten. Maar er werden ook heel wat vergunningen aangevraagd voor het openen van een vleeswinkel in kleinere straten: de Parkstraat, de Riddersstraat en de Vaartstraat. Dit wijst er wellicht op dat de consumptie van vlees hoog lag en dat de handelaars makkelijk hun waren aan de man konden brengen, ook in minder drukke straten.

Een typische beenhouwerij bestond in vele gevallen uit een werkplaats en de winkel. In de werkplaats werd het vlees verkoopsklaar gemaakt. Dat gebeurde onder meer met behulp van een wiegenblok. Verder was er ook meestal een gehaktmolen, een vulbus of een worstenvuller en een kookketel aanwezig. In die kookketel werden pasteien, kookworsten en hammen gemaakt. De ketel kwam ook van pas bij het smelten van varkensvet tot smout en van rundvet tot frituurvet. De Leuvense beenhouwerijen beschikten niet over een slachtstal, omdat enkel in het slachthuis beesten mochten geslacht en verdeeld worden.

Een pronkstuk in hun winkel was voor vele beenhouwerijen een grote snijmachine waarmee fijne plakken vlees worden gesneden. Het topmerk bij uitstek is een *Van Berkel*. Alle producten werden ook in de winkel geëtaleerd. Oude foto's tonen lange rijen worsten, spek, pensen en hammen achter de vitrine. Tijdens de zomermaanden oogde de vitrine minder vol omdat het vlees dan wegens de warmte

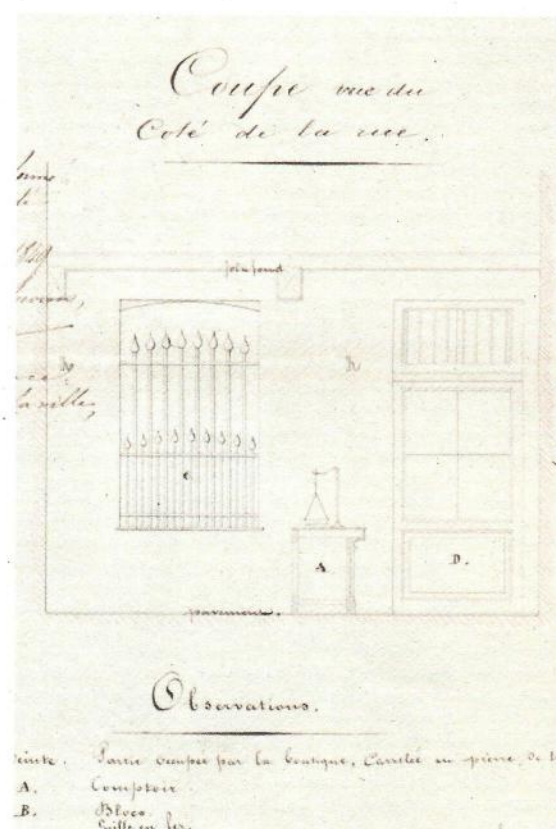
niet kon uitgesteld worden. Een professionele koelruimte ontbrak immers nog. De meeste beenhouwers bewaarden de kwartieren en het vlees in hun kelder met behulp van ijs. Beenhouwers en charcutiers konden ook een ruimte in de frigokamer van het slachthuis huren. Ook beenhouwers uit de stadsrand en het nabije platteland maakten dankbaar gebruik van deze mogelijkheid.

Vanaf het einde van de jaren 1950 krijgen de beenhouwers af te rekenen met de concurrentie van supermarkten, die via zelfbediening een ruime keuze aan vers en diepgevroren vlees aanboden. Het aantal beenhouwers daalde dan ook spectaculair vanaf de jaren 1960. Het stadscentrum telt vandaag nog maar weinig vleeswinkels. Toch blijft men de lokale slager waarderen en dat vooral voor het persoonlijke contact, het professionalisme en de goede service. En uiteraard ook voor nieuwe culinaire vondsten zoals de Leuvense paté.

MARIKA CEUNEN

MEER WETEN?

W. Lefebvre, *De ontwikkeling van de voedingshandel tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw (1860-1910)*, Leuven, 2001.

De didactische verzameling van de Koning Albertschool

Het Stadsarchief is vooral de bewaarplaats van de documenten afkomstig van de stedelijke administratie. Toch worden hier ook enkele bijzondere collecties bewaard, zoals de collectie wetenschappelijke instrumenten van de Koning Albertschool.

De Koning Albertschool aan de Koning Albertlaan (nu Dirk Boutslaan) was een vierde-graadsschool waar het zevende en achtste studiejaar van de lagere school werd onderwezen. De vierde graad moest kinderen voorbereiden op een manueel beroep, vooral via het vak handenarbeid. Door de invoering van deze extra leerjaren bood de lagere school voor het volkskind een soort van eindonderwijs, daar de meesten van hen na deze vierde graad thuis bleven om te gaan werken. In 1968 werd de leerplicht opgetrokken tot de leeftijd van zestien jaar. Daarmee werd ook het lot van de vierde-graadsscholen bezegeld.

De Koning Albertschool werd tussen 1921 en 1923 gebouwd. Op verschillende vlakken was deze nieuwbouw revolutionair. Architect J. Van Neck ontwierp een zeer lichtig en open gebouw met grote vensters. Ook de binneninrichting was voor de onderwijsnormen van die tijd zeer vooruitstrevend: Het schoolgebouw bezat een filmzaal uitgerust met een heuse filmprojector, een prachtig uitgeruste turnzaal, een schat aan didactische wetenschappelijke instrumenten en een ingericht scheikundig laboratorium.

Na de afschaffing van de vierde-graadsscholen kwam het gebouw tijdelijk leeg te staan. In 1969 besliste het stadsbestuur om het aanpalende conservatoriumgebouw te slopen met de bedoeling om op dezelfde plaats een nieuw conservatorium op te trekken. In afwachting hiervan verhuisde het conservatorium naar de leegstaande Koning Albertschool. De nieuwbouwwerken werden aangevat in 1976 en

uiteindelijk voltooid in 1981. De school bleef echter ook nog na de ingebruikname van het nieuwe gebouw ingeschakeld in het stedelijk muziekonderwijs. Ondertussen had de tand des tijds ook zijn tol geëist van de school, die jarenlang verstoken bleef van enig onderhoud. Renovatiewerken werden uitgevoerd tussen 1989–1990.

Tijdens deze renovatiewerken moest de verzameling wetenschappelijke instrumenten elders worden ondergebracht. De verzameling raakte wat op de dool en verhuisde van het ene gebouw naar het andere. Na de verhuizing van het archief naar het complex Tweebronnen, kregen de didactische toestellen een veilige plaats in het nieuwe archiefdepot. De Stichting Industrieel en Wetenschappelijk Erfgoed (SIWE) had ondertussen een gedetailleerde inventaris opgemaakt. Uit de beschrijving van minstens een honderdtal didactische wetenschappelijke instru-

menten blijkt dat de meesten ervan betrekking hebben op de fysica.

De collectie bevat ook een aantal exemplaren van uitzonderlijke kwaliteit. Veel van deze instrumenten dragen immers het fabricaatsetiket van Eugène Ducretet (°Parijs, 1844–1915). Zijn wetenschappelijke nieuwsgierigheid en technische vaardigheid maakten van Ducretet wellicht één van de meest representatieve figuren uit de geschiedenis van de 19de-eeuwse Franse instrumentenbouw. De familie Ducretet, afkomstig uit Savoy, was gezien de armzalige toestand in het alpengebied naar Parijs verhuisd. In de periode 1856–1859 liep de jonge Eugène school in de Rue St-Jacques. Hij viel op door zijn vaardigheid en interesse voor wiskunde, meetkunde en tekenen. Door de financiële moeilijkheden in het gezin Ducretet moest hij op het einde van de 1850'er jaren zijn studies onderbreken. Hij werd leer-

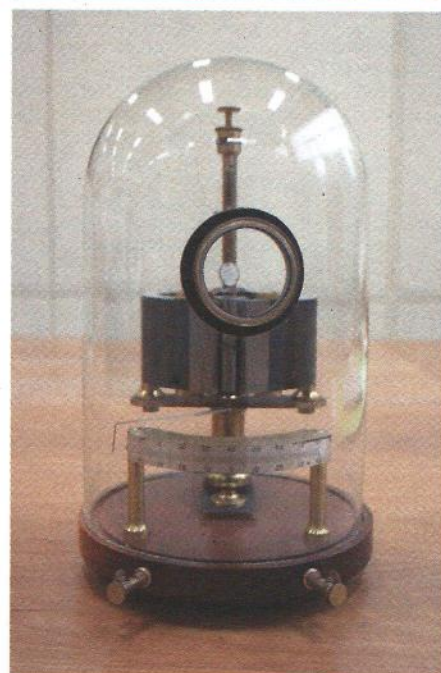

jongen in het atelier van Gustave Froment, die als instrumentenbouwer bekend stond. Daar verwierf hij zijn handvaardigheid en grote wetenschappelijke kennis.

In 1864 opende Eugène Ducretet zijn eigen atelier waar hij met de bouw van wetenschappelijke instrumenten bedoeld voor onderzoek en onderwijs startte. Al gauw kreeg hij vermaardheid en werd de leverancier van wetenschappelijke instrumenten voor de nabij gelegen academische instellingen, zoals de *Sorbonne*, het *Collège de France*, de *Ecole Polytechni-*

que en de *Ecole Normale Supérieure*.

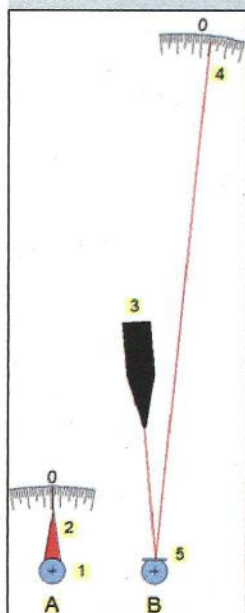
In 1867 publiceerde Ducretet zijn eerste catalogus van de door hem gebouwde instrumenten met een gedetailleerde beschrijving van elk toestel. In 1878 nam hij deel aan de wereldtentoonstelling te Parijs en verwierf er een eerste gouden medaille. Dit betekende een erkenning voor zijn werk. Zijn interesse ging vooral uit naar de elektriciteit, de eerste experimenten met X-stralen alsook de draadloze communicatie. Na de geslaagde proefnemingen van Marconi verwezenlijkt Ducretet in 1897

samen met zijn medewerker Ernest Roger in Frankrijk de eerste radioverbinding.

In 1908 liet Eugène Ducretet wegens ziekte de leiding van zijn bedrijf over aan zijn zoon Fernand Ducretet en zijn medewerker Ernest Roger. In 1932 nam de Compagnie Française Thomson-Houston de firma Ducretet over. Jarenlang werden radio's, grammofoons en zelfs televisietoestellen onder de naam Ducretet-Thomson op de markt gebracht.

ANDRÉ MONTALD.

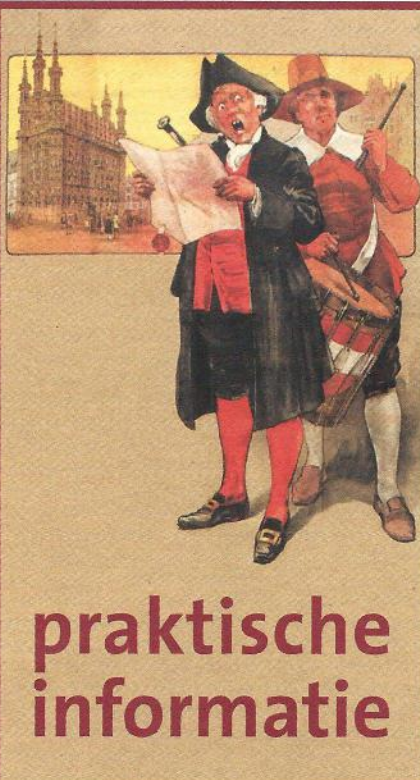

Een galvanometer is een hoogwaardig meetinstrument waarmee een zwakke elektrische stroom wordt omgezet in een verdraaiing van een meetnaald (2) om zijn as waarmee de grootte van de stroom af te lezen is. De term galvanometer is afgeleid van de naam Luigi Galvani, Italiaanse arts en natuurkundige. Galvani stelde het samentrekken van een poot van een kikker, opgehangen aan een metalen haak vast, wanneer deze werd aangeraakt met een ander metalen voorwerp verschillend van dat van de haak. Aldus ontdekte Galvani de elektrische stroom en elektriciteit.

De eerste galvanometer werd door de Deen Hans-Christian Oersted in 1820 ontworpen toen hij het verband tussen elektriciteit en magnetisme aantoonde. De beschrijving ervan wordt toegeschreven aan de Duitser Johann Schweigger. Ongeveer terzelfdertijd als Oersted bouwden ook de Duitser Johann Poggen-dorff, de Engelsman James Cumming en ietwat later de Italiaan Loepoldo Nobili draaispoelgalvanometers. Het hier getoonde instrument heeft bovenaan ook een spiegeltje en wordt *galvanometer type d'Arsonval* genoemd naar de uitvinder ervan of spiegelgalvanometer.

Door een lichtstraal (3) op dit spiegeltje te richten wordt op een grotere afstand dan de schaal bij de naald een grotere nauwkeurigheid bij het aflezen verkregen. De lichtstraal wordt op een lichtdoorlatende schaal (4) geprojecteerd. Deze opbouw heeft als voordeel dat de afbuighoek twee keer zo groot is als de verdraaiing van de spiegel, en dat de lichtstraal in tegenstelling tot een wijzer net zo lang als nodig gemaakt kan worden, zonder extra massa toe te voegen. Hierdoor kan met een kleine afbuighoek toch een vrij grote verplaatsing van de lichtvlek en dus een duidelijke aflezing bereikt worden. Nauwkeurigheid en snelheid kunnen zo worden vergroot.

ANDRÉ MONTALD

Salsa! vzw
Samen Actief voor het
Leuvens StadsArchief!

Maatschappelijke zetel
Stadsarchief Leuven,
Rijschoolstraat 4/001
3000 Leuven

www.leuven.be/salsa
salsa@leuven.be

Bestuursleden

Gustaaf Janssens (voorzitter),
Karel Carmeliet,
Marc Carnier (penningmeester),
Luc Grégoire,
Hendrik Ollivier (secretaris)

U kan lid worden van Salsa! vzw

door overschrijving van
€ 15 (voor gewone leden) of
€ 30 (voor steunende leden)
op volgend rekeningnummer:
068-2420772-67
Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse
nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen
van de eigen publicaties en gratis
toegang tot de activiteiten van de
vriendenkring.

Stadsarchief Leuven

Rijschoolstraat 4/001
3000 Leuven
T 016 30 08 69
F 016 23 40 06
E archief@leuven.be

Openingsuren leeszaal

Dinsdag, woensdag: 9.00 tot 17.00 u
Donderdag: 9.00 tot 19.00 u
Vrijdag: 9.00 tot 16.00 u

Salsa!.doc

C O L O F O N

is een driemaandelijkse nieuwsbrief,
uitgegeven door Salsa! vzw,
de Vriendenkring van
het Leuvens Stadsarchief.

Het abonnement is inbegrepen
in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Redactie

Marc Carnier
Marika Ceunen
Gustaaf Janssens

Redactieadres

Stadsarchief Leuven

Verantwoordelijke uitgever

Gustaaf Janssens
Maria-Theresiastraat 87
3000 Leuven

Foto's

Marika Ceunen,
Eric Dewaersegger,
Stadsarchief Leuven

Druk en vormgeving

Drukkerij Leën | Hasselt

Activiteiten van Salsa! vzw

Te koop: SALSA!-cahier 6: Leuven 1958

Dat Leuven niet zomaar een Brabantse stad was, maar 'de beste stad van Brabant', daaraan twijfelt geen enkele Leuenaar. In diezelfde geest nam het Leuvense stadsbestuur in 1958 het initiatief om een groots opgezet feestjaar te maken en om Leuven 'met vlag, wimpel en trompet' mee te laten opstappen in het grote 1958-gebeuren. In dit zesde SALSA!-cahier geeft cultuurhistoricus Tom Verschaffel een uitgebreid overzicht van deze feesten en activiteiten. Leden betalen € 10, niet-leden betalen € 15. U kan dit cahier kopen in de leeszaal van het Stadsarchief of bij In&Uit Leuven (Naamsestraat 1, 3000 Leuven).

Het Stadsarchief anders bekeken

Op zaterdag 24 januari 2008 opent het Stadsarchief voor de leden van haar vriendenkring opnieuw de deuren van zijn depot voor een exclusieve rondleiding. Speciale aandacht zal besteed worden aan de verschillende fotocollecties die het Stadsarchief rijk is. Zowel de eigen fotocollectie als die van Eugène Sprengers en Rik Uytterhoeven zullen na deze uiteenzetting voor u nog weinig geheimen bevatten. U kan zich voor deze rondleiding inschrijven via e-mail (archief@leuven.be) of telefonisch op het nummer 016 30 08 69.